

I S S N 1 3 9 2 - 7 3 7 X

Archivum Lithuanicum 21

KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS
LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS
LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS
ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
UNIVERSITY OF ILLINOIS AT CHICAGO
VILNIAUS UNIVERSITETAS
VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

ARCHIVUM *Lithuanicum* 21

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS
VILNIUS 2019

Redaktorių kolegija / Editorial Board:

PROF. HABIL. DR. *Giedrius Subačius* (filologija / philology),
(vyriausiasis redaktorius / editor),

UNIVERSITY OF ILLINOIS AT CHICAGO,
LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS, VILNIUS

DR. *Birutė Triškaitė* (filologija / philology),
(vyriausiojo redaktoriaus pavaduotoja / associate editor),

LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS, VILNIUS

HABIL. DR. *Ona Aleknavičienė* (filologija / philology),
LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS, VILNIUS

PROF. HABIL. DR. *Roma Bončkutė* (filologija / philology),
KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS

PROF. DR. *Pietro U. Dini* (kalbotyra / linguistics),
UNIVERSITÀ DI PISA

PROF. HABIL. DR. *Jolanta Gelumbeckaitė* (kalbotyra / linguistics),
JOHANN WOLFGANG GOETHE-UNIVERSITÄT FRANKFURT AM MAIN

DR. *Reda Griškaitė* (istorija / history),
LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS, VILNIUS

DOC. DR. *Birutė Kabašinskaitė* (filologija / philology),
VILNIAUS UNIVERSITETAS

PROF. HABIL. DR. *Bronius Maskuliūnas* (filologija / philology),
ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS

DOC. DR. *Jurgis Pakerys* (filologija / philology),
VILNIAUS UNIVERSITETAS

PROF. HABIL. DR. *Rūta Petrauskaitė* (filologija / philology),
VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS, KAUNAS

HABIL. DR. *Christiane Schiller* (kalbotyra / linguistics),
HUMBOLDT-UNIVERSITÄT ZU BERLIN

PROF. DR. *William R. Schmalstieg* (kalbotyra / linguistics),
PENNSYLVANIA STATE UNIVERSITY, UNIVERSITY COLLEGE

HABIL. DR. *Darius Staliūnas* (istorija / history),
LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS, VILNIUS

DR. *Mindaugas Šinkūnas* (kalbotyra / linguistics),
LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS, VILNIUS

DR. *Aurelija Tamošiūnaitė* (filologija / philology),
JOHANNES GUTENBERG-UNIVERSITÄT MAINZ

DR. *Jurgita Venckienė* (filologija / philology),
LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS, VILNIUS

Turinys (Contents)

Straipsniai (Articles)

Wolfgang Hock

Untersuchungen zu Daukšas Postille – IV. *Zur Textkonstitution* o 9

Birutė Triškaitė

Milkų šeima XVII–XVIII a. Prūsijos Lietuvoje: genealogijos rekonstrukcija o 73

Kotryna Rekašiūtė

Heinrichas Theodoras von Schönas: ryšiai su masonais o 127

Birutė Kabašinskaitė

Katekizmo pokyčiai XVIII–XIX a. pradžios lietuviškoje kalvinistų raštijoje o 147

Roma Bončkutė

Simono Daukanto *Būdo* recepcija Maironio *Apsakymuose apie Lietuvos praeigą* (1891) o 165

Giedrius Subačius

Pirmosios Simono Daukanto knygos *Prasma lotynų kalbos* (1837)

raidės <I-, J->, <i-, j-> ir jų rinkėjai o 193

Jurgita Venckienė

Hektografinis *Trumpas lietuviškos gramatikos konspektas* –

nežinota XIX a. pabaigos gramatika o 209

Daina Urbonaitė, Loreta Vaicekauskienė

Gimtoji kalba mokykloje: Vakarų Europos švietimo paradigų istorija

su šiandieninės Lietuvos prieskoniu o 233

Ramunė Čičirkaitė

Ar žodžio galo balsių ilgumą lemia kalbų kontaktai? Praeities mįslė

iš kelių kartų įvairiakalbių vilniečių perspektyvos (trukmės aspektas) o 255

Publikacijos (Publications)

Ona Aleknavičienė

Henriko Lyzijaus laišakai (1718, 1722) Prūsijos karaliui Frydrichui Vilhelmui I

dėl Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaro o 283

Recenzijos (Reviews)

Reda Griškaitė

Recenzuojama: Aurelijus Gieda, *Manifestuojanti Klėja. Istorikai ir istorika Lietuvoje 1883–1940 metais*, 2017 o 311

Vilma Žaltauskaitė

Recenzuojama: Reda Griškaitė, *Nuo botanikos iki istorijos: Paluknio dvaro literatė Aleksandra Volfgangaitė. Aleksandra Tekla Sofja Wolfgang, 1805–1861. Bibliotheca Archivi Lithuanici* 10, 2016 o 331

Paweł Brudzyński

Recenzuojama: *Samuelio Boguslavo Chylinskio Biblija: NOVUM TESTAMENTUM Domini Nostri Jefu CHristi Lithvanicâ Lingvâ donatum* o 339

Dalia Dilytė

Recenzuojama: Mikas Vaicekuskas (sud., par.), Daiva Krištopaitienė (par.), Kristijonas Donelaitis, *Raštai 2. Poetiniai tekstai. Metų eilutės ir žodžių junginiai, Metų fragmentas, Pričkaus pasaka apie lietuvišką svodbą, pasakėčios, eilėraščiai, kiti eiliavimai*, Dokumentiniai ir kritiniai leidimai, vertimai, 2019 o 347

Dalia Satkauskytė

Recenzuojama: Arūnas Streikus, *Minties kolektyvizacija: cenzūra sovietų Lietuvoje*, 2018 o 353

Ruth Leiserowitz

Rezension von: Gitanas Nausėda, Vilija Gerulaitienė (Hrsg.), *Chronik der Schule zu Nidden*, 2013; Gitanas Nausėda, Vilija Gerulaitienė (sud.), *Nidos mokyklos kronika*, 2016 o 361

Diskusijos, apžvalgos, pastabos (Discussions, Surveys, Notes)

Gytis Vaškelis

In memoriam Petruui, Petruui Kalibatui (1948–2019) o 371

Paweł Brudzyński
Varšuvos universitetas

Recenzuojama:

*Samuelio Boguslavo Chylinskio Biblija:
NOVM TESTAMENTUM Domini Nostri Jefu
CHristi Lithvanicâ Lingvâ donatum*

<http://www.chylinskibible.flf.vu.lt/>

Chylinskio Biblija – tai vienas iš vertingiausių XVII a. lietuvių kalbos paminklų. Ne tik dėl aiškių kalbos vertybių, bet ir dėl istorijos, susijusios su autoriaus gyvenimu bei jo vertimu. Autoriui mirus, 3000 egzempliorių tiražu išspausdinta Senojo Testamento dalis kartu su Naujojo Testamento rankraščiu buvo prarasti ir pasirodydavo tik bibliofilų istorijose kaip legenda¹. Tačiau XIX–XX a. sandūroje tekstai buvo atrasti ir istorija laimingai baigėsi, o mes dabar turime puikų rezultatą – internetinę svetainę ir pirmąją skaitmeninę Chylinskio Naujojo Testamento versiją. Minima svetainė – tai beveik 100 metų mokslinių tyrimų ir pastangų kulminacija. Pirmojo Chylinskio Biblijos tyrėjo, lenkų kalbininko Stanisławo Koto, pastangas išleisti Biblijos fotokopijas nutraukė Antrasis pasaulinis karas. Praėjus daugiau nei 10 metų po karo tuos bandymus iš naujo pradėjo Janas Otrębski's ir Czesławas Kudzinowski's, Poznaneje paskelbę Naujojo Testamento tekstą², indeksą³ ir fotokopijas⁴. Nuo to laiko Chylinskio tekstas tapo labai populiarus ir buvo plačiai tiriamas, tarp kitų, ir čia recenzuojamos svetainės koncepcijos kūrėjos ir neabejotinos Samuelio Boguslavo Chylinskio ekspertės Ginos Kavaliūnaitės.

Ši svetainė – tai autorės ilgų metų sunkaus darbo ir pastangų rezultatas, jos dėka pasirodė Chylinskio Biblijai skirta knygų serija. Pirmasis tomas, skirtas Senajam Testamentui⁵, su viso Londono egzemplioriaus ir Berlyno egzemplioriaus dalies⁶ faksimilėmis buvo išspausdintas 2008 m. Antrasis tomas, skirtas Biblijos autoriui ir jo darbui⁷, išleistas 2015 m., ir trečiasis, kurį galima laikyti geriausiu iš visų Chylinskio tyrinėjimų,

1 Kavaliūnaitė 2001, 345–354.

2 Kudzinowski, Otrębski 1958.

3 Kudzinowski 1964.

4 Kudzinowski 1984.

5 Kavaliūnaitė 2008a.

6 Kavaliūnaitė 2008b.

7 Kavaliūnaitė 2015.

kadangi šalia skaitmeninės Naujojo Testamento versijos dar šiais 2019 m. galime tikėtis paskutinio Chylinskio Biblijos serijos tomo, skirto Naujam Testamentui⁸.

Iki 2019 m. pradžios, kai pirmą kartą išbandžiau tęstinę svetainės versiją, tyrimuose naudojausi daugiausia Kudzinowski'o ir Otrębski'o parengta medžiaga. Tačiau turiu pripažinti, kad nuo tada Chylinskio Biblijos tyrinėjimas pasidarė lengvas kaip niekada anksčiau. Toks laimėjimas atrodo dar išpūdingesnis, kadangi prie projekto dirbo tik 6 žmonių tarptautinis tyrėjų kolektyvas: projekto vadovė Gina Kavaliūnaitė (Vilnius), dr. Rūta Čapaitė (Vilnius), dr. Wolfas-Dieteris Syringas (Buxtehude), dr. Felixas Thiesas (Frankfurt am Main), mgr. Bartłomiejus Kowalis (Varšuva) ir mgr. Valentinas Kulinič (Vilnius). Visi teksto pakeitimai ir anotacijos buvo įvesti rankiniu būdu ir, vos pradėjęs svetainę naudotis, supratau, kad šio darbo apimtis milžiniška.

Taigi kaip veikia ir atrodo ši svetainė? Šiuo metu jos tinklalapis parengtas dviem kalbomis – lietuvių ir anglų. Kaip pažymi patys rengėjai, svetainė vis dar plėtojama ir toliau vystoma. Todėl tik trumpai noriu pabrėžti, kad grafinė pusė kol kas gana kukli, tačiau, mano nuomone, svarbiausia tai, kad išorinis vaizdas visai netrukdo dirbti. Be Naujojo Testamento teksto, ten yra nemažai informacijos, susijusios su autoriaus gyvenimu ir darbais. Pagrindinio puslapio dešinėje pusėje galima rasti svetainės turinį, kuris suskirstytas į keturias dalis: „Samuelis Boguslavas Chylinskis“, „Apie projektą“, „Teksto pateikimas“ ir svarbiausia – „Biblijos tekstas“.

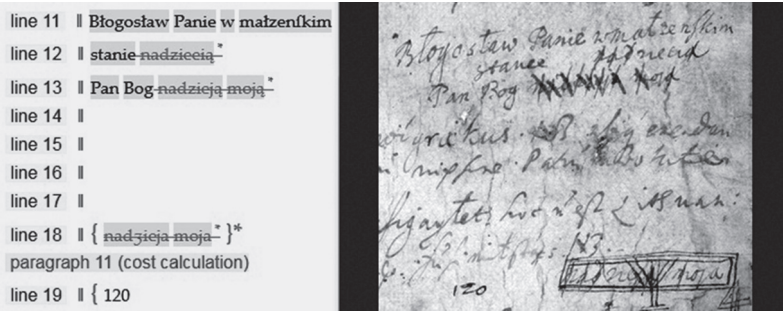
Pirmojoje skiltyje, skirtoje autoriaus gyvenimui ir darbui, pateikta trumpa autoriaus biografija ir abiejų Testamentų vertimų istorija. Žinoma, tai tik svarbiausių autoriaus gyvenimo įvykių aprašymas, kuris neapima visų jo gyvenimo niuansų, tačiau neabejotinai čia surinkti beveik visi faktai, reikalingi susipažinti su autoriumi. Iš esmės ilgesnis aprašymas nebūtinas, kadangi šios dalies paskirtis tik supažindinti su tiriamą medžiaga, o išsamesnė literatūra apie autoriaus gyvenimą plačiai prieinama ir kitur⁹. Tačiau, nors tai nėra būtina ir netrukdo naudotis svetaine, būtų gerai pridėti papildomą skyrių su bibliografija apie autoriaus gyvenimą ir vertimo istoriją. Kalbėdamas apie bibliografiją, norėčiau paminėti puikų sprendimą, kaip svetainėje pateiktos išnašos – spustelėjus tekste pridėtą numerį, atsiranda papildoma eilutė su bibliografinė išnaša. Toks sprendimas labai ekonomišką ir estetišką.

Kita detalė, kuri atkreipė mano dėmesį tame skyriuje, tai išmaniai paslėptas galimas tinklalapio naudojimo būdas. Tekste pateikiama informacija apie Chylinskio santuoką ir jos apytikslę datą. Informacija remiasi autoriaus palikta pastaba vertimo paraštėje. Visiems norintiems tai patikslinti tekste pateiktas puslapio numeris. Visoje svetainėje tokių rodyklių keletas, o kaip įrodymą pridėdu iliustraciją (žr. 1 pav.).

Tolesnės dvi pastraipos skiltys nagrinėja tam tikrų Biblijos vertimų istoriją, kaip jos buvo išsaugotos ir atrastos. Aprašinėjama vertimų tyrimų būklė ir, mano nuomone, du svarbiausi leidiniai, skirti Chylinskiui: Kudzinowski'o ir Otrębski'o Naujojo Testamento serija bei naujausia Kavaliūnaitės, lenkų kalbininkų įdirbio tęsėjos, redaguota serija.

⁸ Kavaliūnaitė 2019.

⁹ Pvz.: Kavaliūnaitė 2008b; Kot 1958.

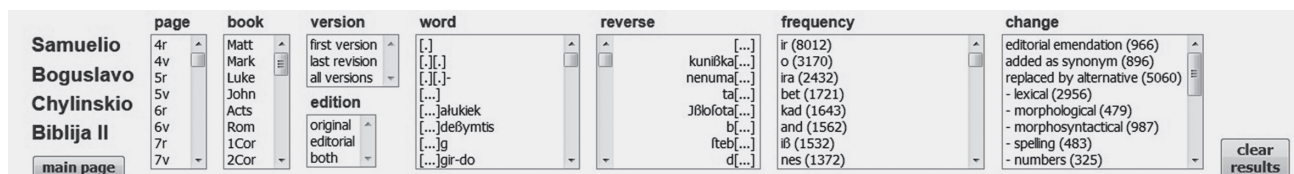
1 pav. Chylinskio užrašas apie savo vestuves

Antrojoje skiltyje „Apie projektą“ pateikiama svarbiausia informacija apie Naujojo Testamento skaitmeninimą, anksčiau minėtus projektą rengusius asmenis bei autorių teises. Geros naujienos visiems Chylinskio tyrėjams – svetainė gali būti viešai naudojama mokslo ir švietimo tikslams. Visos autorių teisės, susijusios su Naujojo Testamento rankraščio skaitmeninių kopijų naudojimu, priklauso Britų bibliotekai, kurios svetainėje galima perskaityti visą Naujojo Testamento skaitmeninę versiją¹⁰. Dabar galima užduoti klausimą: kodėl geriau naudotis šios svetainės tekstu nei originalu Britų bibliotekoje? Be abejo, bibliotekos tinklalapyje paskelbta versija turi privalumų ir verta su ja susipažinti, tačiau ji nepritaikyta išsamesniems tyrimams, nes tai viso labo skaitmeninė knyga. Argumentai lietuviškos svetainės naudai. Pavyzdžiai bus pateikti toliau.

Paskutinės dvi skiltys – „Teksto pateikimas“ ir svarbiausia – „Biblijos tekstas“ – tai svetainės esmė. Pirmojoje skiltyje galima rasti bendrą informaciją apie svetainę ir metaduomenis bei naudojimo instrukciją, o kitoje pateiktas Naujojo Testamento tekstas, Chylinskio išnašos ir užrašai. Biblijos tekstas anotuos, naudojant šiek tiek pakeistą TEI5 versiją – standartinį formatą aprašant daug kartų redaguotus istorinius rankraščius. Skaitmeniniame rankraščio tekste buvo remiamasi ankstesne Kudzinowski'o ir Otrębski'o transkripcija bei originalo kopijomis. Autoriai pabrėžia, kad svetainės versija tiksliai atitinka rankraštį. Skirtingai nuo ankstesnės lenkų kalbininkų versijos, svetainėje nėra rekonstruotų fragmentų, vienintelė išimtis – Naujojo Testamento septintame puslapyje pateiktas tekstas, kuris buvo visiškai užlietas rašalu ir dėl to perimtas iš Kudzinowski'o ir Otrębski'o publikacijos. Beje, verta pridurti, kad minėtą užlietą lapą taip pat galima rasti svetainėje.

Tekstas transkribuotas tais pačiais rašmenimis ir skyrybos ženklais, kurie vartoti originalo tekste. Jų išsamų sąrašą galima rasti skiltyje *Teksto pateikimas* → *Teksto rengimo principai ir teksto pateikimas* kartu su daugybe naudingos informacijos apie redakcinius sluoksnius ir teksto anotavimą. Mano nuomone, tai pagrįstas sprendimas,

¹⁰ Žr.: http://www.bl.uk/manuscripts/FullDisplay.aspx?ref=Add_MS_41301.

2 pav. Naujojo Testamento teksto naršyklė

nes palengvina darbą su originaliu tekstu – paieškoje nereikia įvesti jokių specialių ženklų, svetainė atpažįsta ir įprastines raides.

Naujojo Testamento tekstas padalytas į dvi dalis, iš kurių pirmoji – Naujojo Testamento knygų transkripcija ir skaitmeninė versija, o antroji – išnašų indeksas. Iš esmės naudojimas abiem dalimis nesiskiria, todėl visos pastabos apie puslapio veikimą tinka joms abiem. Jeigu kurios nors funkcijos skirtusi, informacija apie tai bus pažymėta tekste. Teksto padalijimas į dvi nepriklausomas dalis puikiai veikia, nes tiek vartotojams, tiek autoriams toks perskėlimas lengvina darbą ir padidina jo komfortą, ypač kad išnašų naršyklė veikia taip pat gerai, kaip ir Naujojo Testamento.

Prieš aprašydamas visus niuansus, susijusius su svetainės pagrindinės dalies funkcijų naudojimu, norėčiau atsakyti į neįprastą klausimą: ar prieš pradėdant darbą reikia susipažinti su naudojimo instrukcija? Klausimas gali pasirodyti keistas, tačiau iš tikrųjų gana svarbus. Atsakymas į jį gali nulemti interneto svetainės prieinamumą ir naudojimo patogumą. Svetainės, turinčios paprastesnę struktūrą ir lengvą valdymą iš esmės patrauklesnės. Bet mano atsakymas – ne, naudojantis tinklalapiu instrukcija nėra būtina. Nors iš pradžių struktūra gali atrodyti sudėtinga, bet tai tik iliuzija. Pagrindinės svetainės funkcijos dažnai nuspėjamos intuityviai, nereikalauja specialių žinių. Visos funkcijos lengvai naudojamos, o pats meniu labai aiškus ir logiškai organizuotas. Iš dalies sau prieštaraudamas, noriu pabrėžti, kad siekdami maksimaliai padidinti savo darbo efektyvumą vis dėlto turėtumėte perskaityti naudojimo instrukciją (ji parašyta paprastai, skaidriai, informatyviai ir glaustai), ir ne tik dėl darbo komforto, bet taip pat dėl papildomų funkcijų, kuriomis pirmą kartą naudojantis gali kilti neaiškumų.

Taigi, kaip veikia ši svetainė? Visų pirma, rekomenduoju naudotis naršykle *Mozilla Firefox*, kurioje tinklalapis veikia geriausiai. Pradėdamas noriu išreikšti asmeninę refleksiją. Pirmą kartą gavęs prieigą prie svetainės be galo susižavėjau. Tuomet mano tyrimo tema kėlė daug klausimų, į kuriuos svetainė man atsakė vos pradėjus ją naudoti. Kaip tinklalapyje atliekama paieška? Yra keli būdai: pagal puslapio numerį (*page*), knygą (*book*), teksto redakciją (*version*) ir leidybinę versiją (*edition*), pagal žodžių formų sąrašą: tiesioginį (*word*), atgalinį (*reverse*) ir dažninį (*frequency*) (autorius išnašų naršyklėje skirtumas toks, kad pateikti du lietuviškų žodžių sąrašai – atgalinis ir tiesioginis bei trečiasis su užsienio kalbų žodžių indeksu) ir redaguotų vietų sąrašas (*change*) (žr. 2 pav.).

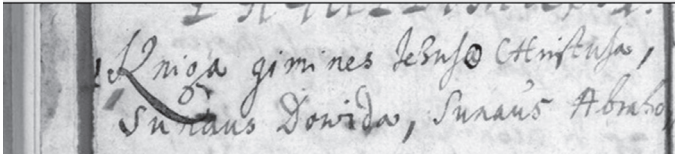
	page	book	version	word
Samuelio	4r	Matt	first version	[.]
Boguslavo	4v	Mark	last revision	[.][.]
Chylinskio	5r	Luke	all versions	[.][.]
Biblija II	5v	John		[...]
	6r	Acts	edition	[...]alukiek
	6v	Rom	original	[...]deBymtis
	7r	1Cor	editorial	[...]g
	7v	2Cor	both	[...]gir-do

verse 1

line 4 | 1. Kruga gimines Jezufa ~~spell~~, Jezufo CHriftufa,

line 5 | Sunaus Dowida, Sunaus Abraho-

line 6 | ma.

3 pav. Naujojo Testamento tekstas su visomis redakcinėmis versijomis

Prieš naudojantis svetaine, rekomenduočiau pasirinkti teksto redakciją ir leidybinę versiją, kurią norime naudoti. Teksto redakcija susideda iš trijų versijų: pirmosios teksto redakcijos (*first version*), galutinės redakcijos (*last version*) ir su visomis redakcijomis (*all versions*). Panašiai leidybinėje versijoje galima rasti tris sluoksnius: perrašą be leidėjo interpretacijų (*original*), tekstą su leidėjo pataisomis (*editorial*) bei abi versijas. Žinoma, atsižvelgiant į informaciją, kurios ieškome, rekomenduočiau pasirinkti labiausiai tinkamą. Man pačiam įdomiausias tekstas, kartu rodantis abi redakcines versijas. Teksto pakeitimai pažymėti skirtingomis spalvomis ir atitinkamais redakciniais ženklais (žr. 3 pav.). Pavyzdžiui, parodyta rašybos klaida, rasta naudojantis lentele *change* → *spelling*. Chylinskis, redaguodamas tekstą, pakeitė *Jezusa* → *Jezuso*. Šią vietą galima rasti Evangelijos pagal Matą pirmoje pastraipoje, pirmame stulpelyje, ketvirtoje eilutėje.

Mano nuomone, paprasčiausias ir patogiausias paieškos būdas yra remtis Naujojo Testamento eilutėmis. Reikia pasižymėti atitinkamą knygą iš knygų sąrašo (šiuo atveju Evangeliją pagal Matą), tada pasirinkti pastraipą skiltyje *chapter title* (1 pastraipa) ir pabaigoje atitinkamą eilutę *verse* (dėl to, kad 4 pav. pateiktas Evangelijos pavadinimas, eilutė nebuvo pasirinkta). Naudojantis šiuo paieškos būdu naršyklė veikia sklandžiai, o paieška yra greita ir nekelia jokių problemų.

Čia atsiskleidžia esminis šios svetainės ir Britų bibliotekos Biblijos versijų skirtumas. Kalbamosios svetainės perrašas tiksliai susietas su Biblijos fotokopija. Užtenka tik spustelėti eilutę *line* (šiuo atveju *line 2*), kad atsidarytų naujas langas su atitinkamo Biblijos fragmento originalo nuotrauka (žr. 5 pav.).

Su šia funkcija galime greitai išsklaidyti visas abejones dėl tiriamos medžiagos. Naudodamasis svetaine daugiau nei pusę metų, nepastebėjau jokios klaidos, tran-

Samuelio
Boguslavo
Chylinskio
Biblija II

page: 4r, 4v, 5r, 5v, 6r, 6v, 7r, 7v

book: Matt, Mark, Luke, John, Acts, Rom, 1Cor, 2Cor

version: first version, last revision, all versions

edition: original, editorial, both

word: [..], [..][..], [..][..]-, [...], [...]alukiek, [...]dešymts, [...]g, [...]gir-do

reve: [..], [..][..], [..][..]-, [...], [...]alukiek, [...]dešymts, [...]g, [...]gir-do

main page

NOVM TESTAMENTUM Domini Nostri Jefu CHristi
Lithvanicâ Lingvâ donatum

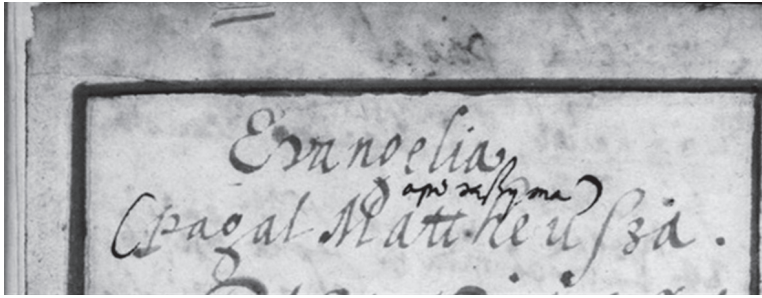
book	chapters	title	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	
book Matt	17 18 19 20 21 22		23	24	25	26	27	28	subscript										
title		page 4r																	
		4																	
line 1		Evangelia																	
line 2		(* pagal apirašyma) * Mattheuf3a.																	
chapter 1	verses	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
		19	20	21	22	23	24	25											

4 pav. Paieška pagal Biblijos fragmentą

skripcija visada tiksli, aiški ir naudinga. Kaip matyti, naudotis svetaine labai papras-
ta ir vartotojams neturėtų sukelti didelių problemų.

Taip pat norėčiau trumpai aptarti kitų paieškų veikimą. Paieška pagal žodžių for-
mų sąrašą ir dažnumą veikia gerai, tačiau yra ir neįžymių nepatogumų. Pirmoji mano
pastaba – kaip pateikiamas tekstas, kai ieškoma žodžių formų. Norint surasti reika-
lingą žodį, reikia spustelėti atitinkamos lentelės pilką rėmelį ir įvesti kelias pirmąsias
ieškomo žodžio raides. Naršyklė neabejotinai veikia, tačiau šis būdas nėra visiškai
intuityvus – jei tekstas įvestas per lėtai, puslapis neraz ieškomo žodžio, dėl to iš esmės
geriausia įvesti ne daugiau kaip dvi pirmąsias žodžio raides ir surasti žodį rankiniu
būdu. Sutinku su svetainės autoriais, kad šis metodas nėra sunkus, bet kartais būna
nelabai intuityvus. Siūlyčiau parengti atskirą paieškos laukelį visiems paieškos bū-
dams, tuomet galėtume lengviau ir paprasčiau naudotis. Žinoma, tai ne pastaba, o tik
pasiūlymas. Čia turiu pasikartoti, kad paieškos privalumas yra galimybė įvesti įpras-
tinius šiandienius rašmenis, sistema atpažįsta tradicines raides ir nereikia jokių spe-
cialių diakritinių ženklų, net jei tekstai perrašyti originaliais rašmenimis.

Kita problema, kurią pastebėjau, susijusi su žodžių dažnumo sąrašais. Kaip ir kitais
atvejais, paieškos sistema veikia, tačiau, kai naudojame dažniausiai vartojamų žodžių
formas, svetainė labai sulėtėja. Ieškant paties dažniausio žodžio *ir*, reikia palaukti
kelias sekundes, kol išvysime visus rezultatus. Žinoma, žodžio *ir* atvejis yra ypatingas,
rezultatų skaičius milžiniškas (8012). Mano pasiūlymas, kaip išspręsti šią problė-
mą – pridėti progreso juostą, informuojančią, kiek dar reikės laukti rezultatų. Tai

5 pav. Biblijos fragmento nuotrauka

nedidelis pakeitimas, bet, mano nuomone, taip naudotis būtų patogiau. Progreso juosta apsaugotų vartotojus nuo bereikalingų pastangų vis atnaujinti svetainės puslapį manant, jog svetainė užstrigo. Išskyrus keletą kitų ypatingesnių atvejų, visos naršyklės pagal žodžių formą veikia gerai. Dar norėčiau pridurti, kad reikia dažnai naudoti *clear result* mygtuką dešinėje; siūlau tai padaryti po kiekvienos paieškos, kad įsitikintume, jog svetainė vykdys visas komandas.

Norėčiau pabrėžti, kad nė vienas iš minėtų nedidelių nepatogumų netrukdo naudotis svetaine, ir tikiu, kad ji bus patobulinta. Svetainė veikia sklandžiai, visos funkcijos atlieka savo vaidmenį, naudojimo instrukcija parašyta prasmingai ir suprantamai. Akivaizdu, kad autoriai atliko milžinišką darbą ir yra atsidavę projektui. Darbo tikslas – padėti visiems Chylinskio tyrėjams – pasiektas, mano nuomone, kuo puikiais.

Norėčiau dar pasiūlyti keletą papildomų funkcijų, kurios praturtintų svetainę. Vertėtų pagalvoti apie tradicinę naršyklę, ieškančią žodžių formų, arba išplėsti svetainės korpuso funkcijas, pavyzdžiui, paieška pagal konkrečias priesagas arba kalbos dalis, rezultatų išsaugojimo sistema. Bet kuriuo atveju, esu visiškai įsitikinęs, kad šio projekto mokslininkų nuveiktas darbas prasmingas ir naudingas ne tik Chylinskio tyrėjams, istorikams, bibliofilams, senųjų raštų mėgėjams, bet ir apskritai Lietuvos kultūros paveldui išsaugoti. Samuelio Boguslavo Chylinskio pastangos surado tinkamą vietą istorijoje ir žmonių sąmonėje. Interneto svetainė yra neįkainojama pagalba įvairių sričių mokslininkams, plačiajai visuomenei ir didžiulis žingsnis išsamaus Chylinskio Biblijos skaitmeninimo link. Kad šis išpūdingas darbas būtų sėkmingai užbaigtas – šito norėčiau palinkėti ir autoriams, ir sau pačiam.

Literatūra:

CHYLINSKI, SAMUEL BOGUSLAW, [1657–]: *NOVM TESTAMENTUM Domini Nostri Jefu CHristi Lithvanicâ Lingvâ donatum*; British Library: MS 41301 (www.bl.uk/manuscripts/FullDisplay.aspx?ref=Add_MS_41301).

KAVALIŪNAITĖ, GINA, 2001: „Samuelio Boguslavo Chylinskio ‘Tėve mūsų’ tradicija Europos poliglotiniuose leidiniuose“, *ALT* 3, 345–354.

- KAVALIŪNAITĖ, GINA (ed.), 2008a: *Samuelio Boguslavo Chylinskio Biblija. Senasis Testamentas 1. Lietuviško vertimo ir olandiško originalo faksimilės = Biblia Lithuanica Samueli Boguslai Chylinski 1. Vetus Testamentum Lithuanicâ Lingvâ donatum a Samuelo Boguslao Chylinski unâ cum texto belgico*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- KAVALIŪNAITĖ, GINA, 2008b: „Įvadas“, Gina Kavaliūnaitė (ed.), *Samuelio Boguslavo Chylinskio Biblija. Senasis Testamentas 1. Lietuviško vertimo ir olandiško originalo faksimilės = Biblia Lithuanica Samueli Boguslai Chylinski 1. Vetus Testamentum Lithuanicâ Lingvâ donatum a Samuelo Boguslao Chylinski unâ cum texto belgico*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, xvij–lxxj.
- KAVALIŪNAITĖ, GINA (ed.), 2015: *Samuelio Boguslavo Chylinskio Biblija 3. Chylinskio Biblijos istorijos šaltiniai = Biblia Lithuanica Samueli Boguslai Chylinski 3. Fontes ad Historiam Samueli Boguslai Chylinski Bibliae Lithuanicae Illustrandam*, Vilnius: Vilniaus universitetas.
- KAVALIŪNAITĖ, GINA (ed.), 2019: *Samuelio Boguslavo Chylinskio Biblija 2. Naujasis Testamentas Viešpaties mūsų Jėzaus Kristaus, Samuelio Boguslavo Chylinskio perteiktas lietuvių kalba. Lietuviško vertimo rankraščio faksimilė = Biblia Lithuanica Samueli Boguslai Chylinski 2. Novum Testamentum Domini nostri Jesu Christi Lithuanicâ Lingvâ donatum a Samuelo Boguslao Chylinski. Manuscripti Lithuanici imagines digitales*, Vilnius: Vilniaus universitetas.
- KOT, STANISŁAW, 1958: „Chylinski’s Lithuanian Bible; origin and historical background“, *Biblia Litewska Chylińskiego. Nowy Testament. Tekst 2*, Poznań: Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Wrocławiu, 43–67.
- KUDZINOWSKI, CZESŁAW; JAN OTRĘBSKI (ed.), 1958: *Biblia Litewska Chylińskiego. Nowy Testament. Tekst 2*, Poznań: Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Wrocławiu.
- KUDZINOWSKI, CZESŁAW, 1964: *Biblia Litewska Chylińskiego. Nowy Testament. Indeks 3*, Poznań: Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Wrocławiu.
- KUDZINOWSKI, CZESŁAW, 1984: *Biblia Litewska Chylińskiego. Nowy Testament. Fotokopie 1*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.

PAWEŁ BRUDZYŃSKI
 Uniwersytet Warszawski
 Katedra Językoznawstwa Ogólnego,
 Wschodnioazjatyckiego Porównawczego i Bałtystyki
 Krakowskie Przedmieście 26/28
 PL-00-927 Warszawa, Polska
 el. p.: pawel.brudzynski@gmail.com

Gauta 2019 m. rugpjūčio 11 d.

ARCHIVUM

Lithuanicum 21, 2019

Leidžiamas kartą per metus / Annual

DAILININKAS

Alfonsas Žvilius

MAKETUOTOJAI

Nijolė Juozapaitienė

Saulius Juozapaitis

REDAKTORĖS

Irena Štikonaitė

Jūratė Sviackevičienė

KOREKTORĖ

Aldona Kaluinienė

Lietuvos
mokslo
taryba

ARCHIVUM *Lithuanicum*

21 tomo (2019) leidybą finansavo

LIETUVOS MOKSLO TARYBA pagal Valstybinę

lituanistinių tyrimų ir sklaidos 2016–2024

metų programą (projekto finansavimo

sutartis Nr. S-LIP-19-12)

REDAKTORIŲ KOLEGIJA / EDITORIAL BOARD

ARCHIVUM *Lithuanicum*

Lietuvos istorijos institutas

Kražių g. 5, LT-01108 Vilnius, Lietuva

www.istorija.lt/journals/archivum-lithuanicum/

Tel. (+370 5) 261 44 36

SPAUSTUVĖ / PRINTER

UAB Petro ofsetas

Naujoji Riononių g. 25C, LT-03153 Vilnius, Lietuva

Tel. (+370 5) 273 33 47

2019 12 03

Tiražas 250 egz.